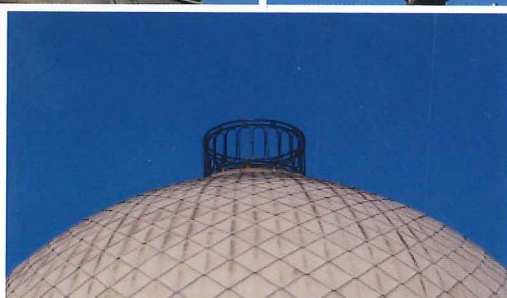
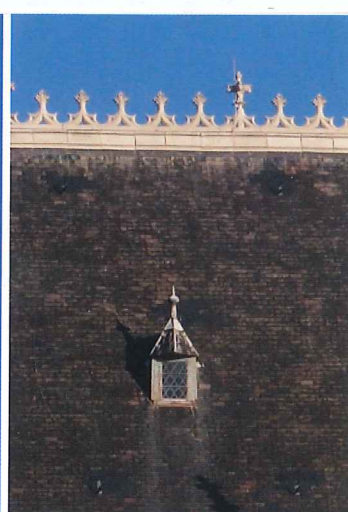

Erkenningsnummer
P208636

België-Belgique
P.B.
2160 Wommelgem-1
BC 9899

Antwerpsche tydinghen

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE
KONINKLIJKE GIDSENVERENIGING VAN ANTWERPEN

“Huis Mortelmans

Eén van de kleine private musea in Antwerpen

Het kleine private museum “Huis Mortelmans” in het Boterhamstraatje nr 1 is opgericht in 2011 ter herdenking van de verschillende kunstenaars binnen de Antwerpse tak van deze familie, en reflecteert ook naar de Antwerpse kunstkringen “De Scalden” (1889-1914) die bestond onder het voorzitterschap van de medailleur Jules Baetes, en de kunstkring “Lumière” (1919-1923) onder voorzitterschap van Roger baron Avermaete.

Frans Mortelmans (1865-1936), kunstschilder
Lodewijk Mortelmans (1868-1952), componist
Franck Mortelmans (1898-1986), pastelschilder

Er waren ook nog enkele andere kunstenaars in de familie, waaronder componist Ivo Mortelmans en kunstschilder Bertha Schiltz.

De familie Mortelmans te Antwerpen

Karel Mortelmans (1831-1902) vestigde zich samen met zijn vrouw Isabella Poinjaert (1832-1899) als drukker in Antwerpen. Eerst in de Hofstraat, vervolgens in de Zirkstraat, dan op de Paardenmarkt om zich in 1871 definitief te vestigen op het Klapdorp 121. In het huis op het Klapdorp was beneden een winkel in papierwaren, schoolartikelen enzovoort, en boven werd er een drukkersmachine geïnstalleerd. De winkel werd gehouden door Isabella, Karel deed de drukkerij.

Als drukker gaf Karel verschillende kleine krantjes uit, ook in eigen beheer.

Enkele van die krantjes waren “Het barbierken”, “De Hekelaar” en “Le tam-tam Anversoïse”. Allemaal krantjes uit de periode 1860 – 1870.

Hierbij een klein voorbeeldje van een artikelje uit “De Hekelaar”.

“Men heeft ons gevraagd wat een “hekelaar” is. Eenvoudig is het hierop te antwoorden. Wel, dat is iemand die een hekel gebruikt. En wat is een hekel? Niets anders dan een werktuig, door welks scherpe tanden de boeren de hennep, vlas, enzovoort trekken, om het van vuiligheid te zuiveren. Ons weekblad is dus een politieke hekelaar die den politieken hekel gebruikt.”

*De familie Mortelmans. Van Links naar rechts :
Frans, Jeanne, Lodewijk, Josephina, Antoon, Charlotte
En vooraan gezeten vader Karel en moeder Isabella.*

In het gezin worden zeven kinderen geboren, waarvan eenje jong sterft. Er blijven drie jongens en drie meisjes. Frans, Lodewijk en Antoon, Josephina, Jeanne en Charlotte.

Alle kinderen volgen lessen aan de Antwerpse academie en de muziekschool. Karel is immers ook een kunst- en muziekliefhebber en speelt zelf de gross-casse bij de door hem mee opgerichte harmonie-maatschappij “Antwerpse muzikale kring”.

De oudste dochter Josephina blijft jonkvrouw, de jongste dochter Charlotte huwt met ene Alfons Baels en Jeanne huwt met de toen bekende Antwerpse advocaat Emiel Schiltz. Emiel Schiltz was erg actief bij de Antwerpse balie en is telkens terug te vinden in de herdenkingsboeken van die “Vlaamse conferentie der Balie”. Het valt ook op dat zowat alle illustraties uit die gedenkboeken worden aangeleverd door kunstenaars die lid waren van de kunstkring “De Scalden”. Edmond Van Offel, Alfred Van Neste, Edward Pellens, Rene Bosiers, Gerard Jacobs, Jules Baetes, Jozef Posenae, Karel Collens, Pol Dom en Paul Buschmann junior, om enkele namen te noemen.

Frans Mortelmans

Frans was de oudste zoon uit het gezin. In oorsprong werd hem door de ouders een muzikale toekomst toebedacht, maar toen er een piano in huis kwam was het Lodewijk die ze inpalmde.

Frans volgde, net als de andere kinderen de Antwerpse muziekschool en de Antwerpse Academie. In de Academie vond Frans zijn roeping. Hij volgde de volledige cyclus en daarna de lessen van het pas opgerichte Hoger Instituut. Hij specialiseerde zich in de schilderkunst van bloemen en stillevens, maar ook andere onderwerpen beheerste hij volledig. Toch zal hij steeds bekend blijven als een uitmuntend bloemenschilder, en dan vooral van rozenschilderijen. In deze discipline mag hij gerekend worden tot de allerbesten uit die tijd.

Frans Mortelmans had een zeer normaal en burgerlijk leven. Hij huwde in 1897 met Marie Fontaine. Zij bleven kinderloos. Ze vestigden zich in de Lamorinièrestraat 184. Beroepshalve was Frans Mortelmans zijn ganse loopbaan leraar aan de Berchemse Academie en er de laatste jaren van zijn loopbaan waarnemend directeur. Rond 1930 had de directeur en stichter van de Berchemse academie Jos Ratinckx immers een be-roerte gekregen.

Frans had een buitengoed in Kalmthout, en ging op vakantie naar zee. Zijn schilderstijl houdt ergens het midden tussen het post-impressionisme en een getrouwe weergave, met een luministische toets.

Frans Mortelmans was een opvallende figuur. Vrij groot, met rode haren en een indrukwekkende snor waar hij fier op was. Een interessante bron van informatie (Het archief van FM werd jammer genoeg door de erfgenamen weg gegoooid) is het boekje "Nos Artistes Anversois" uit 1898 van Gustave de Graef. Dit boekje bevat een biografie van een tachtigtal Antwerpse kunstenaars bij leven, waar onder Frans Mortelmans. Enkele anderen zijn Schaefels, Portielje, Ooms, Vinck, Van Beurden, Steppe, Dupon, Meyers, Van Engelen, Cap, Van Leemputten, Jaspers, Farasyn, Joors, Joris, Luyten, Rul, Van Kuyck, ...

Zo schrijft Gustave De Graef over Frans Mortelmans:

"Avoir ce grand garçon, bien découpé, de puissante carrure, au cou de tourteau, aux moustaches rousses flottant soyeusement et fièrement au vent, on évoque malgré soi la pensée de nos ancêtres.

..... Ce qu'il pourrait y avoir de brusque dans ses allures, est corrigé par une grande douceur de regard, une affable intonation dans la parole et une parfaite urbanité dans les manières.".....

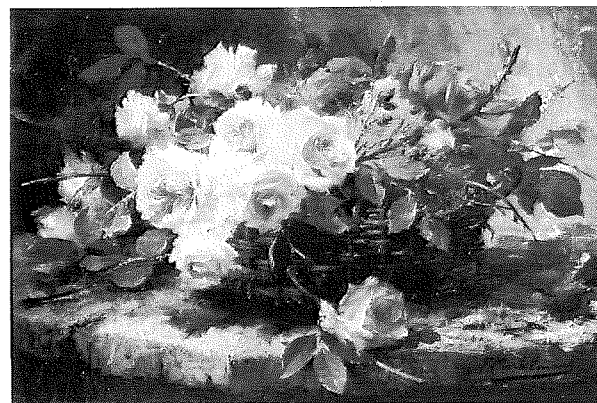
Enkele schilderijen van Frans Mortelmans :

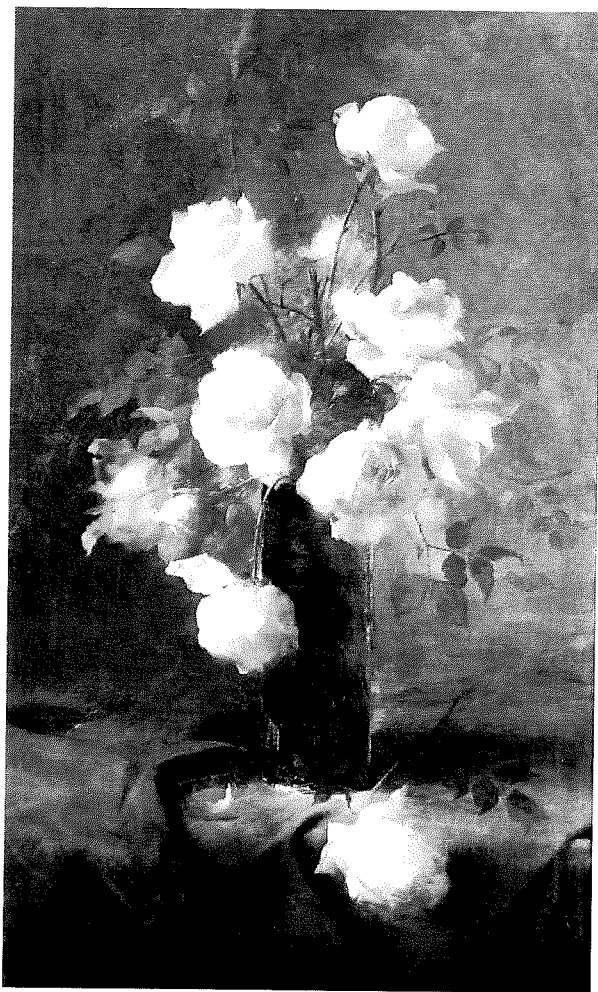
Koperen pot en ajuinen // Olie op doek

Charlotte Mortelmans als bloemenmeisje // olie op doek

Rozen in een mand // olie op doek

Gele rozen // olie op doek

Bij zijn afscheid aan de Berchemse academie maakt beeldhouwer Edward Vereycken een bronzen bas-reliëf van Frans Mortelmans. Frans Mortelmans schildert persoonlijk een kleine decoratieve aquarel op de gepersonaliseerde menukaart van elke genodigde. Hier enkele voorbeelden :

Frans Mortelmans overlijdt in 1936 en ligt begraven op het kerkhof van Berchem.

Lodewijk Mortelmans

In de Vlaamse muziekgeschiedenis bekleedt Lodewijk Mortelmans een belangrijke plaats. Zijn eerste muzikale lessen kreeg hij als trommelaar, en wel van de *tambour-maitre* van de Falconkazerne. Van uit het zolderraam van 't Klapdorp konden de Mortelmansen het grootste deel van de binnenkoer van de Falconkazerne zien en konden zo de activiteiten in de kazerne volgen. Als jongetje van vijf jaar marcheerde Louwieke samen met broer Frans gans vooraan als trommelaar bij een ingerichte stoet ter ere van een bezoek van Leopold II aan Antwerpen. Toen er een piano in huis kwam voor Frans was het Louwieke die het instrument inpalmdde en er niet af te slagen was. Zijn belangrijkste leermeesters waren Jan Blockx en Peter Benoit. Hij zal later steeds met veel lof en respect over deze beide leermeesters spreken. Louwieke had ook een mooie stem en hij zong mee in het kerkkoor van St-Paulus en dat van de Kathedraal.

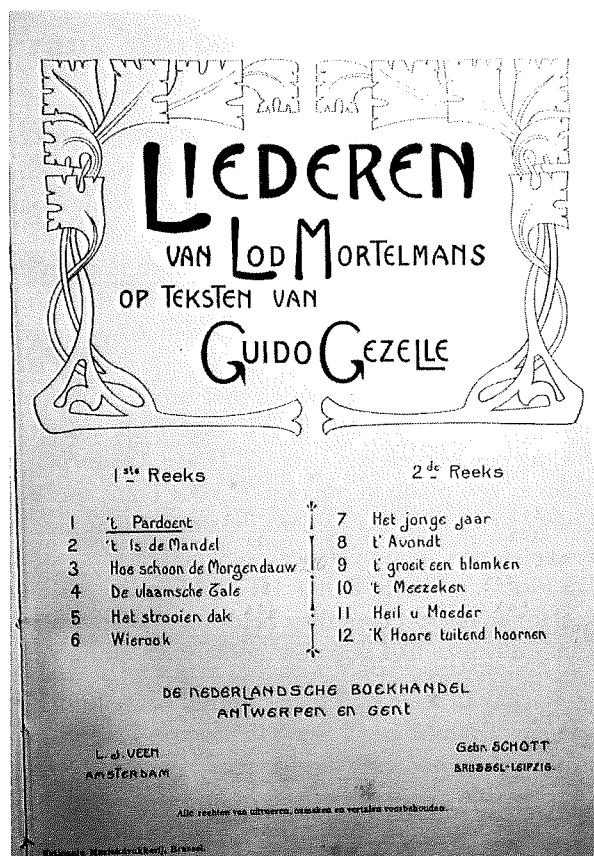
Lodewijk Mortelmans is de enige leerling van de Antwerpse muziekschool die er in slaagt de "*Prix de Rome*" te behalen, namelijk in 1893. Het is een argument dat Benoit kan gebruiken om de Antwerpse muziekschool te laten omvormen tot Conservatorium. In 1897 is het zover, en Mortelmans is prominent aanwezig op de ingerichte feestelijkheden als muzikaal leider.

Rond de eeuwwisseling is Lodewijk Mortelmans uitdrukkelijk aanwezig in het Antwerpse muzieklandschap. Er zijn enkele Festivals "Mortelmans", en bij diverse manifestaties van zowel de kunstkring "De Scalden" als bij "De Kapel" is het Mortelmans die zorgt voor de muzikale omlijsting.

In 1903 wordt hij leraar en in 1924 de vierde directeur van het Koninklijk Vlaams Muziek Conservatorium van Antwerpen.

Uit de Sociaal Filosofische vereniging "De Kapel" ontstaat in 1903 in de muzikale richting de "Koninklijke Maatschappij der nieuwe Concerten". Mortelmans wordt er de muzikale leider van. In 1905 ontstaat er in de beeldende kunsten de "Kunst van heden".

In 1922 staat Mortelmans mee aan de wieg van de oprichting van NAVEA, het huidige SABAM. Hij wordt er ook de eerste voorzitter. Ook van de reeds eerder opgerichte "Vennootschap van Vlaamse Componisten" is hij voorzitter. Bij zijn benoeming tot directeur van het Conservatorium is het Emiel Hullebroeck die de taak van voorzitter van NAVEA zal overnemen. De oprichters van NAVEA waren trouwens allen Antwerpenaren, op Emiel Hullebroeck na.

Lodewijk Mortelmans maakt zich onlosmakelijk verbonden met Guido Gezelle door een hele reeks van kunstliedertjes te maken op gedichten van Gezelle. In 1903 wordt er een bundel uitgegeven met twaalf liederen van Mortelmans op teksten van Gezelle. Het voorwoord is van Hugo Verriest.

Wanneer Mortelmans in 1933 op rust wordt gesteld trekt hij vaak naar Waasmunster waar zijn tweede vrouw, de pianiste Gabrielle Radoux een landgoed bezit. (Mortelmans eerste vrouw evenals het pas geboren kindje Guido en zijn oudste zoon Frits sterven allen in 1917).

Hij zetelt vaak als jurylid bij diverse muzikale wedstrijden en staat als beheerder mee aan de wieg van de muzikale wedstrijd Eugene Isaye, de latere Koningin Elisabeth wedstrijd.

Lodewijk Mortelmans overlijdt in 1952 en wordt begraven op het groot erepark van de begraafplaats Schoonselhof.

Hij kreeg belangrijke titels, waaronder in België "Grootofficier der Leopoldsorde" en in Nederland "Grootofficier in de orde van Oranje Nassau".

Franck Mortelmans

Franck Mortelmans is de oudste zoon van Antoon Mortelmans. (Antoon Mortelmans was de jongste broer van Frans en Lodewijk). Vermits zijn ouders de winkel en drukkerij op het Klapdorp verder zetten, groeide Franck op zijn beurt ook op in diezelfde omgeving waar ook zijn nonkels Frans en Lodewijk opgroeiden. Ook hij voelt zich aangetrokken tot een kunstenaarsloopbaan, en volgt de lessen der academie. Hij volgt de lessen bij zijn nonkel Frans aan de Berchemse academie, en bij kunstschilder Henry Luyten in Brasschaat. Hij volgt ook korte tijd de lessen bij Frans Hens aan het Hoger Instituut.

Franck is sterk aangetrokken door de Schelde, de haven en haar boten, de natuur en haar landschappen. Dat blijkt al bij de eerste tekeningen uit de periode 1914-1918.

In 1919 maakt hij kennis met Roger Avermaete.

Roger Avermaete is een man van de Avant Garde, Franck sluit aan bij de kring "Lumière" van Roger Avermaete en daar komt hij in contact met kunstenaars zoals Edgard Tytgat, Frans Masereel, Joris Minne, Hans Orlowski, Henry Van Straten, de gebroeders Cantré, Henry Le Fauconier, Felix Timmermans, enz...

Zijn voorkeur voor het medium pastel is dan al gevormd, en zijn jonge werken uit de periode 1920-1925 dragen een zeer duidelijke stempel van die nieuwe tendensen in de kunst.

Omdat hij als jonge kerel ook zijn brood moet verdienen neemt hij allerlei schilderwerkjes aan. Zo gaat hij werken als schilder op de "Belgenland" van de Red Star Line, en onderneemt hij een reis op de Congo-boot, de "Thysville" als steward.

Wanneer Roger Avermaete in 1926 de "School voor Kunstambachten" opricht in de Lantschotkapel, (Ja, wel, daar waar 27 jaar eerder de beweging "De Kapel" werd opgericht en haar thuisbasis had), wordt Franck Mortelmans er leraar "Vrij tekenen".

Hij huwt met Mit Mathé en sluit ook nog aan bij de groep "Moderne kunst" onder het mecenaat van Pol Verswijver.

In 1936 wordt hij leraar aan de Berchemse academie, en in 1958 wordt hij er directeur. Vanaf 1946 wordt hij ook nog prof aan de Antwerpse Academie. Enkele van zijn meer bekende leerlingen zijn Panamarenko, Wannes Van de Velde zaliger, en beeldhouwer Wilfried Pas.

Een andere leerling, de pastelschilder Gas Van Den Hoeck uit Schoten was een goede vriend van Franck en werkte sterk in de zelfde stijl van zijn leermeester. Gas overleed begin 2013.

Enkele werken van Franck Mortelmans:

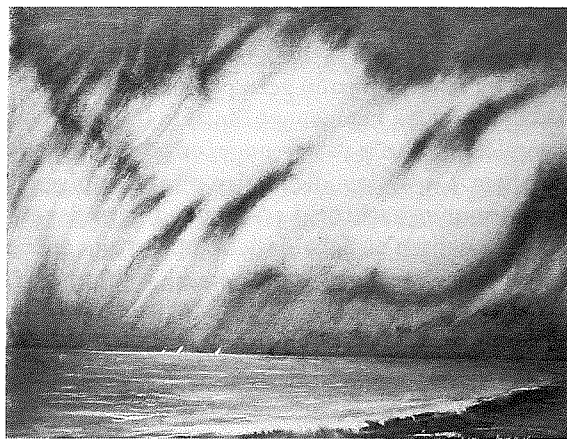

Viermaster in de haven

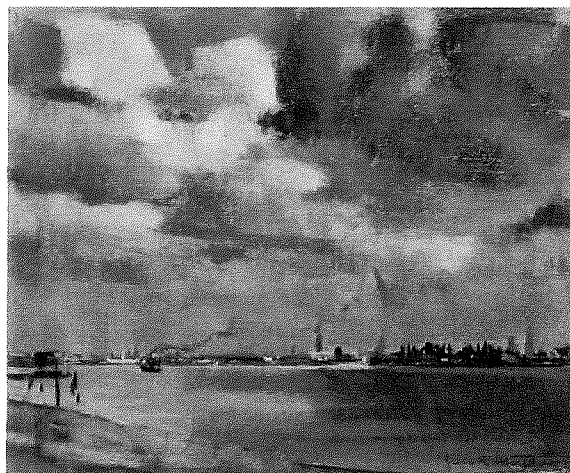

Vader Antoon Mortelmans

Franck 's eerste vrouw Mit overlijdt in 1972. Hij wordt zwaar aangegrepen, schildert nog het werk "Wanhoop" en raakt dan jaren geen penseel meer aan. Gelukkig maakt hij kennis met Melanie (Mil) Diris. Zij is verpleegster, ze is 38 jaar jonger en ze ontfermt zich over hem. De werken die hij dan maakt getuigen van een harmonie, zachtheid en eenvoud in onderwerp. Vaak zeezichten en Schelde-zichten. Het zijn de luchten en de wolkenpartijen die hem hier uitermate bekoren.

Wanhoop

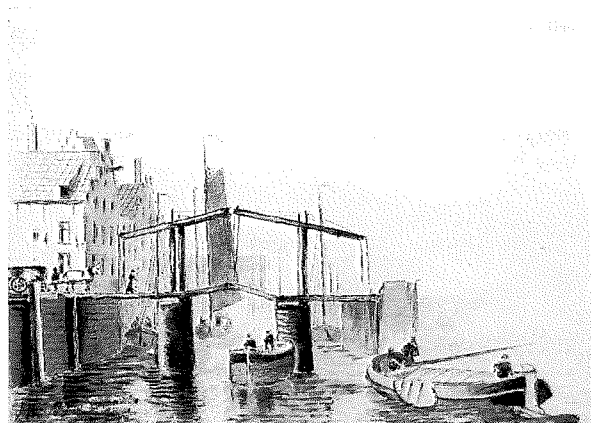
Wolken over de Schelde

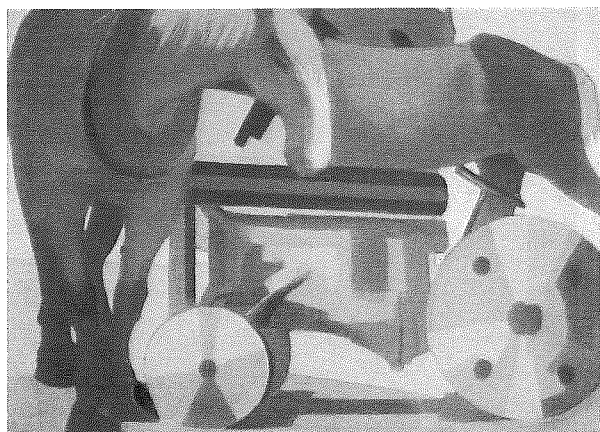
Portret van mw. Daisi Dilis

Franck's eerste vrouw Mit overlijdt in 1972. Hij wordt zwaar aangegrepen, schildert nog het werk "Wanhoop" en raakt dan jaren geen penseel meer aan. Gelukkig maakt hij kennis met Melanie (Mil) Diris. Zij is verpleegster, ze is 38 jaar jonger en ze ontfermt zich over hem. De werken die hij dan maakt getuigen van een harmonie, zachtheid en eenvoud in onderwerp. Vaak zeezichten en Schelde-zichten. Het zijn de luchten en de wolkenpartijen die hem hier uitermate bekoren.

Franck overlijdt in 1986 en krijgt een graf op het kleine erepark van het Schoonselhof.

Brouwersvliet, Antoon Mortelmans

Natiepaarden en tractoren, Frank Mortelmans

Rijnkaai, Antoon Mortelmans

Volgende generatie kunstenaars

Andere kunstenaars binnen de familie waren de zoon van Lodewijk, Ivo Mortelmans, die ook componist was. Beroepshalve gaf Ivo Mortelmans les aan de muziekscholen van Berchem, Deurne en Mortsels. Hij was directeur van de muziekschool van Eindhoven en dirigent van "De Broederband" in Antwerpen en van "Kolpingen" in Bergen-op-Zoom. Hij was ook leraar aan het Antwerps conservatorium. Hij had een erg druk "muzikaal" leven.

Bertha Schiltz was de dochter van advocaat Emiel Schiltz en Jeanne Mortelmans. Jeanne was een van de zusters van Frans en Lodewijk. Bertha Schiltz werd net als haar neef Franck kunstschilder en haar voorkeurmedium was eveneens het pastel.

Ook Antoon Mortelmans, de jongste broer van Frans en Lodewijk en vader van Franck, had de lessen aan de Antwerpse academie gevolgd. Een aantal kleine tekeningen en aquarellen van zijn hand zijn bewaard gebleven, waaronder enkele mooie miniatuur-tekeningen van de Antwerpse kaaien.

Antoon Mortelmans schreef een aantal teksten over het leven in Antwerpen van uit de periode 1880-1900. (zie volgende bladzijden)

Dit en nog veel meer is te ontdekken in dit kleine private museum. U krijgt er een PP-presentatie en uiteraard een drankje aangeboden. Een volledig bezoek duurt ongeveer 1 ½ uur.

"Huis Mortelmans" is te bezoeken op afspraak voor groepen vanaf 8 personen tot ± 30 personen.

Via mail : Dirkschiltz@skynet.be

Via telefoon : 0476/508033

Mail : info@lodewijkmortelmans.be

"Huis Mortelmans" werkt nauw samen met de "vzw Lodewijk & Frans Mortelmans", die van af 2014 wordt omgevormd tot de "Stichting Mortelmans vzw".

Teksten en afbeeldingen: Dirk Schiltz

Aangezien de volgende teksten door Antoon Mortelmans met de hand geschreven werden en later overgezet, vervangt men hier ontbrekende onleesbare woorden door stippellijn en heeft men de spelling niet altijd strikt gevolgd. Maar een goede verstaander ... *(Nota van de redactie)*

Het Noordkasteel

Op het noordkasteel was het telkens "gala" om te schaatsen. Een paar nachten vorst en de liefhebbers van het schaatsen kwamen daar al poolshoogte nemen, of het ijs wel zou dragen?

We konden wel eens proberen. Vooreerst tegen aan de kant, over en weer gereden, dan al wat verder. Het duurde niet lang of de liefhebbers waren al talrijk, waaronder natuurlijk de Piet (Correwijn) later een meester in het schaatsen, ook Gerrit Uytterhoeven was van de partij (later tijd jammerlijk verdronken in de Schelde). Deze laatste waagde zich zelf tot midden van t water, maar pardaf, het ijs aldaar brak af en de Gerrit lag in t water te spartelen. Wij stonden aan de kant te kijken hoe dat het eindigen zou, naar hem toerijden zonder reddingsgerief was meer slachtoffers maken; doch hij trok zichzelf uit de slag, we zagen hem het ijs voor zich, met z'n ellebogen afbreken en zo goed en kwaad het ging "waterstampen" (hij was ook een goed zwemmer, alhoewel er daar geen kwestie was van zwemmen, maar wel van boven blijven). Hij heeft het toch gedaan gekregen om langs de overzij der vest, vast grond te bereiken. Hij klouterde de berm over, op de plaats waar veel later, die fameuse 'coupole' geplaatst is geworden en verdween langs de andere kant en zoals hij ons vertelde als hij ons vervoege aan de stinkhuizen, was hij daar noch tegengehouden geworden door de soldaten die de wacht hadden, doch na explikatie en het tonen van zijn natte bullen kan hij gaan. Op een drafke naar huis en droge kleren aantrekken en het was vergeten. De jongen is latertijd jammerlijk aan zn einde geraakt. Hij was dan bootjesroeier geworden zoals zijn grote broers waren. Met eenen maat vaart hij een schip tegemoet achter den hoek. Daar de wind gunstig stond, werd het zeil afgetrokken en vliegensvlug kloven zij door het water verder stroomafwaarts. Zeker ogenblik moet de Gerrit zijn gevoeg maken en zoals dat die tijd bij de bootmannen de gewoonte was, gingen zij voor die operatie niet aan wal, maar dat gebeurde overboord zich vasthoudende met eene hand aan de lijn die het zeil ophield, een oogenblik van onachtzaamheid of verkeerde beweging, hij liet de lijn los en viel achterover over boord. Wat moeite zijnen maat ook deed om het bootje rond te gooien en hem te redden luke niet. Gerrit was verdronken. Goede zwemmer stond elkeen zijn makkers verbaast alsdat hij zichzelf niet had kunnen redden, doch bij nader onderzoek is gebleken alsdat hij met de broek

afzat en bij het in 't water vallen heeft die broek zijn bewegingen belet en daardoor is het gebeurd.

Bij voortdurende vorst was het noordkasteel de liefkoosde plaats voor 't schaatsen. Van alle man uit het noorden van de stad. Kraamkens met gebak en drank stonden op het ijs tegen de wal van de steenweg naar Austruweel. Piet begon al mooie bevoegingen te maken, waardoor hij later de naam van "Piet Lehets" heeft behouden. Een der vermaarde typen uit het schipperskwartier. Een zekeren "Oskar" een twintigjarige Scandinaaf, klerk op het bureel boven het palinghuis. Deze kan er nogal weg mede, natuurlijk stonden we in bewondering voor zijn sierlijk rijden, pironeteeren, draaien als een tol, weerom vooruit schieten. Een paar meters ver springen enz. Kortom wel zoo sierlijk, als we het nu op het witte doek zien gebeuren hedendaags. Het licht veel aan de stand der beenen, of men goed de streken kan maken. Personen met X-benen kunnen wel rijden, maar nooit die toeren en bewegingen maken, als iemand met rechte benen. Natuurlijk geeft de weerstand der longen ook veel aan het uithoudingsvermogen. Wij wisten ook zeer goed dat langs de achterkant van het Noordkasteel, daar waar wat verder de steenweg van Austruweel naar de Ekerenpoort lag, waar de rest ook heenboog, er daar steeds een "trekgaat" lag. Ik vermoed dat aldaar in de vest uitmondde een watergang uit de polder komende, langs de "rosen hoed". Daar zijn er menigen te water geraakt, doch niet geweten alsdat er verdronken zijn geweest. Die van dit trekgaat wist, hield daar steeds de binnenkant van, West dus langs het Noordkasteel. We reden later tijd wel eens om ter snelst van de Eekeren poort tot einde de vest tegen de stinkhuizen of terug, eene heele karwei. Zoals we in de winter op t Noordkasteel gingen schaatsen, gingen we in de zomer er baden, in een hoek van de berm der binnenvest naar Austruweel toe, was onze uitgekozen plek. Soms kregen we het aan de stok met de pachter van het hooi, doch dat draaide steeds op eene berisping van "ziet dat ge het nooit meer doet". De dag nadien zwommen we weeral op de zelfde plaats. Nu we ouder geworden zijn, sta ik verbaasd dat we nooit enig ongeval opgelopen hebben, want de plaats waar we leerden zwemmen lag zeer gevaarlijk, een smalle opening tusschen 't lis en verder de brede vest.

Voorheen, voor het leggen der rolbrug moest men daar over de "saskens" gaan om de Austruweelschen steenweg te bereiken. Men mocht toen niet op den Austruweelsche dijk van aan het Palinghuis zoals nu, men moest de steenweg volgen langs de volmolen tot aan de havens en café van de Hr Wattelé, de plaats waar nu de "royers sluis" gegraven is. Dat was daar vroeger militair terrein, in een van die kazematten, het nog bestaande lichthuis bij de Frits ofwel het in puin vervallen overblijfsel wat verder, alwaar toen

het Schijn in de Schelde liep. Was bezet door eene wachtsoldaten, van op de steenweg zag men op de dijk enige kanonnen staan met hunnen loop naar de rivier. Daar er toen ten tijde geen spraak was van oorlog, werden deze kanons meestal gebruikt om de vreemde oorlogsbodems te begroeten die toen ter tijd nog al eens de goede stad Antwerpen bezochten en hunne aankomst aankondigden met grof geschut van af Austruweel. Het antwoord kwam dan uit de vuurmonden die op den dijk stonden aan de volmolen. Bij zulks gelegenheden, als we een schot hoorden, waar we ook waren, alles lieten we staan en vierklauwens naar de werf, waar we dan nog getuige konden zijn van het afvaren der "*Man of War*" die dan voor anker kwamen voor de stad. Steld U deze oorlogsbodems niet voor als de hedendaagse, want toen waren deze nog getuigd als "Barkschip" natuurlijk gedreven door stoom. Het was toen in de mond alsdat men zich kon aanbieden bij den Amerikaanschen consul (want het waren meestendeels Amerikaanse oorlogsbodems die Antwerpen bezochten toen) om als matroos of soldaat aan te monsteren op zulk vaartuig. Dat kan wel zijn want toen ter tijd was mijn vader drukkersbaas en ik herinner me nog zeer goed, alsdat hij minstens maandelijks een aantal affichen drukte voor zekeren Lebeuf uit de Hoogstraat, waar men zich kon aangeven om dienst te nemen, bijzonder in het Nederlands-Oost Indisch leger ; het luidde ongeveer als volgt : men vraagt vrijwilligers voor het Nederlandsch-Oost-Indisch(?) leger voor een termijn van acht jaar aan 1600 fr per jaar. Teekend men terug in na zijnen termijn, wordt men nadien gepensi-

onneerd. Enz enz. Wij noemden zulk persoon een "Zielhond" . Ik herinner mij nog een stroof van een liedje, hetwelk nog al eens gezongen werd bij "Van Deutekom" in 't Klapdorp, die er zondags en 's maandags een café chantant op nahielden Ik meen aldat het refrein is als volgt :

Ziedaar ziedaar de leus der vlamingen

In den oost, in den oost,
Zij zwerven er te samen
Wij of dood, wij of dood,
Zij zwerven er te zamen
Wij of dood, wij of dood.

Een refrein uit de koerier:
En eenen dat is geen schand
Voor'n soldaat van Belgenland,
Om te versmachten op de grond
Erger dan eenen vagebond.

Amaai, amaai, amaai,
van slapen op de planken
wordt ik zo stram en stijf
dat ik niet doe dan manken
met de fleuris in men lijf.

Deze en volgende bladzijde zijn originele teksten van Antoon Mortelmans (1869-1957) Archief "Huis Mortelmans" (oude verz. Jef Vingerhoets)

Paardenmarkt

In onzen jongen tijd werd er paardenmarkt gehouden op de Paardenmarkt Van af de Verkensmarkt tot aan de Vekestraat werden er ongeveer alle tien meters een kassei uit de grond gedaan en daar dan een paal ingeslagen. In die paal was een ijzeren oog waar dan eene koord doorgestoken werd van begin tot einde. De te koop gestelde paarden werden aan die koord gebonden en daar stonden ze de koopers op te wachten. De verkoopters hielden zich dicht bij hunne beesten. Er stonden er van alle soorten, er waren er die hunnen kop moedeloos lieten naar beneden hangen, anderen schenen blij te zijn van een luchtje te kunnen scheppen en stonden te hinniken. Hoe langer de beesten zonder koper bleven staan, hoe hooger er een hoopke werd achter de beesten. Was er voor een paard een liefhebber fluks maakte de verkoper het beest los, en er werd over en weer gelopen met het beest op-af. Paardenmarkt of hessenplein. Viel het beest in de smaak van de koper, werd er over en weer gedongen om afslag op de verkoopprijs tot de verkoper en koper elk met de rechterhand omhoog gereed stonden om overeengekomen zijnde, de palmslag de koop bezegelde. Hier of daar in een estaminet werd het geld betaald onder het drinken van een pot gerstenbier, die toen ter tijd zes centen kostte. U vraagt u wellicht af hoe die markt aldaar kon gehouden worden daar er eene tramlijn lag (paardentram klapdorp-dam-merksem) (*tramway du Nord d'Anvers*). Tusschen die tramlijn en het gaanpad (rechterkant naar de leien gaande) stonden de paarden tentoon gesteld, ik moet erbij zeggen alsdat de gaanpaden links en rechts der Paardenmarkt toen ter tijd niet zo breed waren als tegenwoordig. Het scheeld hem wel de helft minstens dat deze later verbreed zijn geworden. Natuurlijk zijn deze gaanpaden nu veel te breed om het verkeer te verwerken aldaar. Onder ons kameraden was er ook een soort spreekwoord ontstaan dat we bij zekere gelegenheden gebruikten "het is paardenmarkt". Onze stadsdiensten hebben spijtig genoeg het nodig bevonden al deze markten naar uiterste punten der stad te verplaatsen, tot groot nadeel der bewoners der straten zelf en zelfs kwartieren alwaar deze sedert eeuwen gevestigd zijn geweest. Dat er nieuwe centrum in onze steden gesticht worden in onze goede stede "a la bonheur" spreekt vanzelf dat dit toegejuigd moet worden, maar dat moet niet gebeuren ten nadele van die gedeelten der stad, alwaar deze jaar en dag gevestigd zijn geweest. Dat men niet af komt, met het woord "verkeer". waar verkeer is, is verteer, en waar men het verkeer uitschakeld door te verklaren dat ergens het verkeer moet afgeleid worden langs andere overproppte verkeerswegen, beneemt men het brood der bewoners der ontheemde straten, en groeit het gras tusschen de kasseien.

Antoon Mortelmans